

(P R O S E)

DRILL

Voorwoord

In een vrouwenmagazine van 1975 vond ik onlangs een artikeltje: 'Bestaan er nog kwajongens?' Het antwoord was toen simpel: 'Nee, er bestaan geen kwajongens meer, alleen maar probleemkinderen.' Vandaag hebben we probleemkinderen te over. Toch volgens heel wat onderzoeken en statistieken. Na de eeuw van het kind lijken we de eeuw van het probleemkind binnengestapt te zijn.

We hebben allemaal wel ons idee over wat kinderen zijn, en vooral over wat kinderen zouden moeten zijn. De een vindt kinderen even schattig als dartele, jonge katjes. De ander ziet kinderen vooral hinderen, als ze bijvoorbeeld rustig hun krant willen lezen op de trein. Ook als samenleving hebben we ideeën over kinderen en wat ze nodig hebben. Kinderen hebben een veilige omgeving nodig. Ze zijn een wit blad dat wij mogen volschrijven. Ze hebben rechten. Die ideeën veranderen met de tijd. Soms onopvallend, af en toe heel opvallend. De laatste tijd schrikken we ervan dat het aantal 'drukke kinderen' zo fors toeneemt. En we schrikken nog meer als blijkt dat veel van die kinderen psychofarmaca gebruiken. Tussen 2005 en 2010 steeg het gebruik van Rilatine bij kinderen en jongeren van 1,7 naar 5,06 miljoen dosissen per dag. Tegelijk krijgen kinderen meer labels opgekleefd. Sommige kinderen zelfs meer dan een. Zou er vandaag nog één klas zijn zonder ADHD'er? Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind maakt zich zorgen over deze evolutie. In aanbeveling 59 roept het Comité ons land op om 'het fenomeen van het te vaak voorschrijven van psychoactieve middelen aan kinderen te onderzoeken en stappen te ondernemen om kinderen die worden gediagnosticeerd met ADHD en daarnaast hun ouders en leerkrachten, toegang te verlenen tot een ruim pakket van psychologische, educatieve en sociale maatregelen en therapieën'.

Zijn kinderen de laatste tien jaar ineens zoveel veranderd? Waarom hebben we vandaag zoveel aandacht en interesse voor 'drukke kinderen'? Is onze samenleving zich anders gaan opstellen tegenover kinderen? En wat met het sterk toenemend aantal 'stoornissen' bij kinderen en jongeren? Kortom: er leven heel wat vragen. Op die vragen zoeken we antwoorden. De overtuiging leeft dat we al 'heel veel kind' in kaart konden brengen.

Vroeger deden we dat vooral om onszelf zekerder en geruster te voelen. Vandaag willen we 'het beste' voor onze kinderen, maar raken we vaak compleet het noorden kwijt in onze zoektocht naar de beste kinderopvang, de beste school en het beste jeugdboek.

In onze onzekere zoektocht ontbreekt nog heel vaak de stem van het kind zelf. In onderzoek over kinderen met gedragsproblemen of met ADHD blijft het perspectief, de ervaring en de blik van het kind vrijwel helemaal afwezig. Dat is vreemd. Er dringen zich toch vaak belangrijke beslissingen op, met een duidelijke impact op het leven van kinderen. Tegelijk lijkt het alsof we bang zijn voor kinderen en jongeren die terugkijken. Omdat ze een vergrootglas op onze eigen angsten en onzekerheden zetten?

Maar nu tijd voor actie. Voor jou ligt '(proef)druk'. (proef)druk maakt deel uit van een educatief pakket dat het gesprek tussen docenten en studenten over 'stoornissen' bij kinderen en jongeren wil stimuleren. Het pakket bestaat uit '(in)druk', de DVD met de documentaires 'Druk' en 'Herdruk', en dit doeboekje '(proef)druk'.

(in)druk, Druk en Herdruk richten zich tot verantwoordelijken in de opleidingen tot leerkracht, sociaal werker, (ortho)pedagoog, sociaal agoog, psycholoog,... Ze zijn de ideale opstap naar een groepsgesprek in lesverband over kinderen met een gedragsstoornis. (proef)druk is het bijhorende doeboekje voor studenten.

Voor (proef)druk vonden we partners in Liesbeth Kennes, Naomi Maene, Karlijn Ongena en Wendy Van Humbeek, studenten Sociale & Culturele Pedagogiek aan de Katholieke Universiteit Leuven. Zij gaven (proef)druk op zeer enthousiaste wijze vorm. Met z'n vieren zochten ze naar de juiste toon, de gepaste benadering.

Laat je door (proef)druk inspireren. Ik hoop dat het je aanzet om kinderen tot hun recht te laten komen. Dat het je aanmoedigt om naar hen te luisteren of ze kansen op stilte en ruimte tot spreken te geven.

Bruno Vanobbergen,

Kinderrechtencommissaris

AAN DE SLAG

In de aanloop naar (proef)druk werden veel vanzelfsprekendheden onzeker. We stelden ons vele vragen. Vragen waarvan we hopen dat je ze ook zal stellen.

Wat is een gedragsstoornis? Van welke norm wijken kinderen met een label af? Wie bepaalt die norm? Hoe beleven kinderen hun diagnosestelling, medicatie en therapie? Hoe spreken wij over deze kinderen? Wat zegt dat over onszelf en onze samenleving? Kunnen we daarin sensibiliseren? Veronderstelt sensibiliseren niet dat we 'het' antwoord weten?

In (proef)druk schuiven we bewust geen concrete, correcte of wetenschappelijke visie op kinderen met een gedragsstoornis naar voor. Via opdrachten, citaten, foto's, filmpjes, ... laten we je liever nadenken over concepten als gedragsstoornis, norm en label.

(proef)druk heeft de vorm van een collage. Het wil het (her)ontdekken van meerdere stemmen en visies stimuleren. Het wil een eenzijdige kijk op kinderen met een gedragsstoornis doorbreken. (proef)druk is een samenraapsel van werkvormen die het gebruik van verschillende media, perspectieven en verwijzingen aanmoedigt.

De idee van collage zit ook in de opbouw van (proef)druk. De instructies zijn breed op te vatten. 'Schrijf' gerust waar 'kleef' staat of 'teken' gerust waar 'schrijf' staat. Niet elke opdracht hoeft je te maken. (proef)druk kan het hele jaar met je meereizen of klasgesprekken, zorgweken, vakinhouden, ... inspireren.

Bij verschillende opdrachten staat een icoon. Vrijblijvend suggereert ze een terugkoppeling naar de groep. Heel wat opdrachten kun je als opstap naar een groepsgesprek, een discussie, een ontmoeting tussen verschillende gedachten gebruiken.

Diezelfde openheid geldt ook voor het bekijken van de documentaires Druk en Herdruk. Op eender welk moment kunnen ze bekeken worden, als inleiding, als inspiratiebron tussendoor of als afsluiting. De enige suggestie die we in de ontmoeting met kinderen met een gedragsstoornis durven meegeven, is:

‘Laat ze als kinderen en niet als ‘kinderen mét ...’ hun verhaal doen. Luister. Pak de tijd en de stilte. Een expert hoeft je niet te zijn.’

Veel plezier met het samenrapen van je eigen ervaring in/uit deze collage!

De makers Liesbeth, Naomi, Karlijn en Wendy

‘De dokter gaf me Rilatine om uit te maken of ik ADHD had.

Werkte het omgekeerd, dan had ik geen ADHD. Bij mij werkte het omgekeerd. Ik moest geen Rilatine meer nemen.’

Wat doet deze uitspraak met **jou**?

Participeerde je ooit aan een **experiment**?
Aan welk?

Sta even stil.

- Wat zie je?

- Teken • schrijf • kleef ...

Als het leven een **reis** is,
wat draagt een kind dan allemaal mee?

• Teken • schrijf • kleef ...

Beïnvloedt dat het **gedrag** van het kind? Hoe?

Wat kies je?

- ADHD is een oorzaak van druk en onaanmatig gedrag.
- ADHD is een verzamelnaam voor een reeks symptomen.

Hanna is zeven jaar en zit in het tweede leerjaar. Ze is erg creatief en houdt van dansen. Tijdens de dansles leeft ze zich echt uit.

Laure is acht jaar. Ze is het zusje van Hanna. Ze heeft veel interesses, is zeer nieuwsgierig en zit op de muziekschool. Hanna werd gediagnostiseerd met ASS, Laure niet.

- Teken Hanna en Laure.

- Zijn er grote verschillen tussen de tekening van Hanna en die van Laure?

- Liet je je tijdens het tekenen beïnvloeden door het label?

Hieronder staan zes stellingen.

- Orden de stellingen naar mate van 'akkoord zijn'

(6 = meest akkoord, 1 = minst akkoord).

Noteer je scores in de gele cirkeltjes.

- Kinderen met een label gaan beter naar het buitengewoon onderwijs. Daar is meer tijd en ruimte voor onderwijs op maat van het kind.
- In het reguliere onderwijs zijn de klasgroepen te groot om voldoende aandacht te besteden aan kinderen met een label.
- Als je weet dat een kind een label heeft, is het moeilijk om onbevooroordeeld naar het kind te kijken.
- Geïntegreerd onderwijs biedt meer mogelijkheden voor kinderen met een label dan het buitengewoon onderwijs.
- Er zijn labels als ADHD, ASS, ... maar evenzeer zijn er eigenschappen als leider, muzikant, sportman, kunstenaar, perfectionist, ...
- Er wordt te weinig geluisterd naar wat het 'gelabeld' kind er zelf van zegt.

- Met welke stelling zou een 'gelabeld' kind het meest of minst akkoord gaan?
Noteer je scores in de rode cirkels.

- Is er een **verschil** tussen je eigen ordening en die van het ingebeelde 'gelabeld' kind?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Waarom ga je wel of niet akkoord met een stelling? En waar zie je verschillen tussen jouw mening en die van het ingebeelde 'gelabeld' kind.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

‘Dat we ook het recht hebben om dezelfde studies te krijgen als op een normale school.’

Sta even stil.

- Wat voel je?

- Teken • schrijf • kleef ...

“Dat is mijn Rilatine. **Tekenen**. Daar kan ik alles in kwijt.”

- Wat is jouw **Rilatine**?

- Maak een **collage**.

Knip onderstaande **labels** uit, trek er blind eentje, zoek het op op internet, en plak en beschrijf het op de volgende pagina.

ADHD

**obsessief-
compulsieve
stoornis (OCD)**

**aandachtstekort
stoornis (ADD)**

**autisme
spectrum
stoornis (ASS)**

**Gilles de la
tourette**

**antisociale
gedragsstoornis
(CD)**

wAt iS NoRMAal?

- Wat betekent **normaal-zijn** voor jou?

.....

.....

.....

- Wat is **abnormaal-zijn** voor jou?

.....

.....

.....

- **Wanneer** voel jij je abnormaal?

.....

.....

.....

- Zoek enkele **definities** van 'normaal' op het internet.

.....

.....

.....

- Heeft normaal-zijn een **zelfde betekenis** als je het over kinderen hebt?

.....

.....

.....

- Wil je dat?

.....

.....

.....

- Wanneer wordt een **kind** abnormaal?

.....

.....

.....

- Wat zeggen je **medestudenten** daarover?

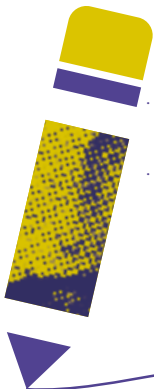
.....

.....

.....

.....

.....

**‘Nee, dat is gewoon.
Niemand kan perfect zijn
en niemand is hetzelfde.
Niemand is rustig.
Iedereen is anders.
Klaar.’**

Gegeven?

19 woorden.

Opdracht?

Hergebruik de 19 woorden, maar maak er een andere tekst van.

Voorwaarden?

regel 1 telt 1 woord;

regels 2 en 3 tellen elk 3 woorden;

regels 4, 5 en 6 tellen minimaal 3, maximaal 5 woorden.

.....

.....

.....

.....

.....

‘Dat we niet **anders zijn**
dan de andere kinderen.
Dat we een beetje anders doen.
We zijn **normaal**,
maar soms doen we iets abnormaal.’

- Zoek een foto, filmfragment, gedicht, ... dat voor jou bij bovenstaande getuigenis past.

Bekijk fragment 7:17-8:03 van de documentaire 'Druk'.

- Wat zie je?

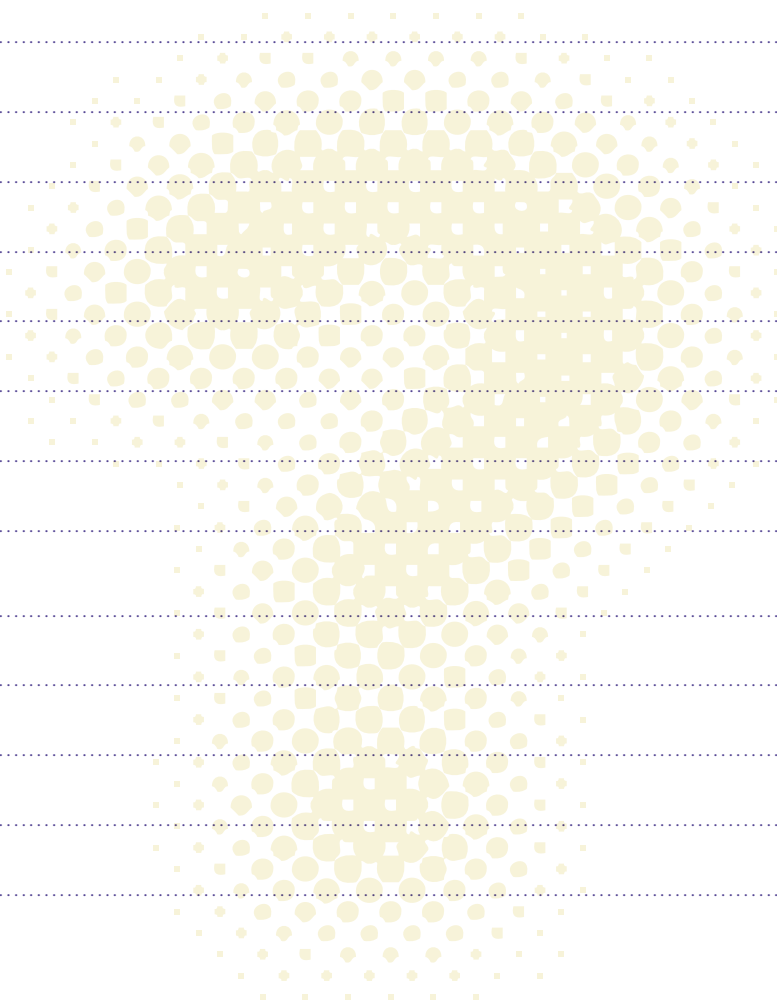
- Wat hoor je?

- Wat voel je?

- Wat denk je?

Tussen 2005 en 2010 steeg het aantal **dagdosissen Rilatine** bij kinderen van 1,7 naar 5,06 miljoen

- Er is een toename van het aantal dosissen Rilatine omdat:

A large graphic of a sun made of yellow dots, centered behind a set of horizontal dotted lines for writing.

**'Gedragsstoornis.
Het woord alleen al. Stoornis.
't Is gewoon: soms flip je en soms niet.'**

- Leef je in en acteer.

Sta even stil.

- Wat hoor je?

- Teken • schrijf • kleef ...

stil

Mijnwerkers gebruikten vroeger een **kanarie** om na te gaan of de mijn giftig was. Viel de kanarie neer dan was de mijn giftig.

Kinderen met een gedragsstoornis zijn **de kanaries in onze samenleving**. Ze tonen dat we als samenleving niet goed bezig zijn. Misschien is onze samenleving vergiftigd en niet het kind?
(Mercogliano, 2009, p. 382).¹

- Zijn kinderen met een label de kanaries in onze samenleving?
Ben je het eens met deze gedachte?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Wat zeggen je medestudenten daarover?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Stel. Je vrienden omschrijven je als **druk en impulsief**. Je geeft veel geld uit zonder na te denken en je onderbreekt hen wanneer ze spreken. Ze raden je aan om een **diagnose te stellen**.

- Doe je het?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Waarom doe je het wel of niet?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zoek de ADHD'er, de ASS'er en de OCD'er.

Denk aan een goede **vriend(in)**.
Wat is het eerste waar je aan denkt?

En wat als die goede vriend(in) een **label** heeft.
Wat is dan het eerste waar je aan denkt?

Neem de andere uitgeknipte labels van pagina 17.

Kies er willekeurig één, kleef het op je voorhoofd en begeef je onder mensen.

- Hoe was het?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Teken **opvoeding** in een prestatie­model.

- Vond je dit moeilijk?

.....

.....

.....

Kijk op www.ingebeeld4.be naar het beeldfragment met Arne

- Wat **zie** je?

- Wat **hoor** je?

- Wat **voel** je?

- Wat **denk** je?

'Iedereen heeft wel ergens een afwijking.'

- Welke heb jij?

‘De mama van Marieke zegt dat Marieke getest is en ADHD heeft. Ze moet op de middag medicatie nemen. Ik betwijfel of Marieke ADHD heeft.’ (meester Wim)

Mocht je meester Wim zijn:

- Ga je het gesprek aan met de mama van Marieke?

.....

.....

- Praat je erover met collega’s?

.....

.....

- Vraag je hulp?

.....

.....

- Ga je te rade bij een CLB?

.....

.....

- Praat je erover met Marieke?

.....

.....

- Doe je er iets mee in de klas?

.....

.....

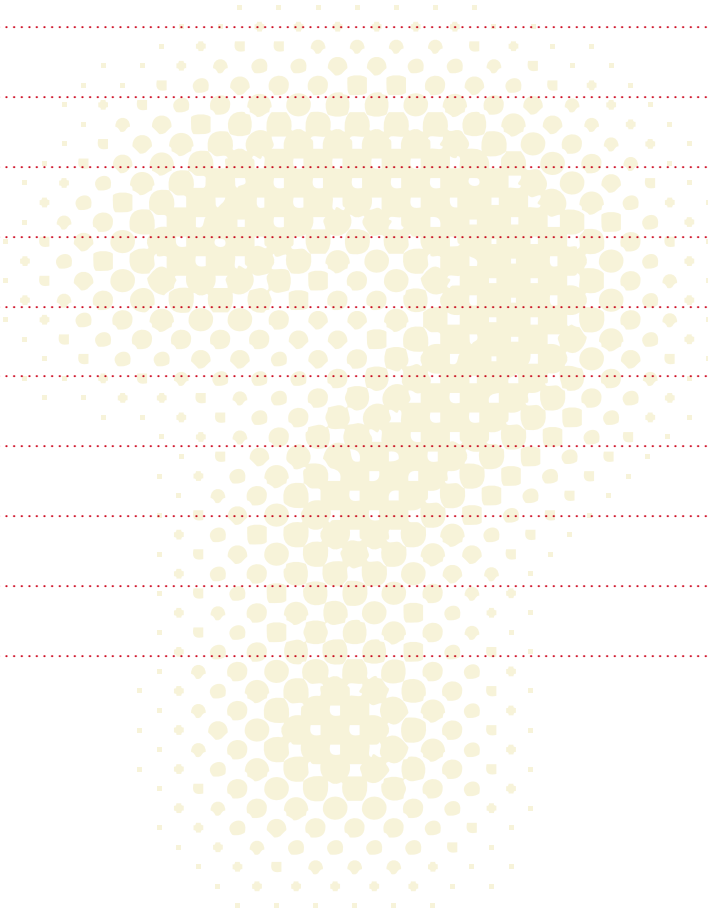
- Wat zeggen je medestudenten daarover?

.....

.....

Welke vooroordelen over **gedragsstoornissen** heb jij?

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page. There are 18 lines in total, providing space for the user to list prejudices.

**‘Een gedragsstoornis
is iets dat de ander
stoort.’**

- Wil je vooraf weten of een kind al dan niet een **label** heeft?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- Wat doet dit **(niet) weten** met jou?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

‘Sommige kinderen willen niet dat anderen weten dat ze **ADHD** hebben.

Want dat geeft **negatieve reacties**.
Er verandert veel. Medeleerlingen
beginnen ze als **ziek** te zien.

Ze worden de rare waar niemand naast wil
zitten. Hun gedrag is **problematisch**, ook al
zijn ze nog een kleuter.’

**Zet de radio op, de TV aan, en de ramen open.
Los op. (zonder rekenmachine)**

$$14^2 =$$

$$397 - 215 =$$

$$185 : 5 =$$

$$\sqrt{(150+19)} =$$

$$245+126=$$

$$11 \times 15 - 195=$$

- Kon je je gemakkelijk concentreren?

.....

.....

.....

**‘Zal ik eens iets
vertellen, juf?’**

**Ik ben in de liefde
geraakt.’**

• Wat voel je hierbij?

• Wat denk je hierbij?

Knip de lens uit en kijk er door.

- Wat zie je?

.....

- Wat zie je niet (meer)?

.....

**‘Mocht ik mezelf
kunnen maken?
Dan gaf ik mezelf
weer ADHD.’**

Als **onderwijs** een paraplu is, wie blijft er dan in de regen staan?

‘Niemand kan perfect zijn. Niemand is hetzelfde en niemand is rustig.’

- Mee eens?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

De DSM-IV² definieert ADHD als volgt:

1. Zes (of meer) van de volgende symptomen zijn gedurende ten minste zes maanden aanwezig geweest in een mate die onaangepast is en niet past bij het ontwikkelingsniveau (A of B)

A) Aandachtstekort

1. slaagt er vaak niet in voldoende aandacht te geven aan details of maakt achteloos fouten in schoolwerk, werk of bij andere activiteiten
2. heeft vaak moeite de aandacht bij taken of spel te houden
3. lijkt vaak niet te luisteren als hij/zij direct aangesproken wordt
4. volgt vaak aanwijzingen niet op en slaagt er vaak niet in schoolwerk, karweitjes af te maken of verplichtingen op het werk na te komen (niet het gevolg van oppositioneel gedrag of van het onvermogen om aanwijzingen te begrijpen)
5. heeft vaak moeite met het organiseren van taken en activiteiten
6. vermijdt vaak, heeft een afkeer van of is onwillig zich bezig te houden met taken die een langdurige aandacht (langdurige geestelijke inspanning) vereisen (zoals school- of huiswerk)
7. raakt vaak dingen kwijt die nodig zijn voor taken of bezigheden (bijvoorbeeld speelgoed, huiswerk, potloden, boeken of gereedschap)
8. wordt vaak gemakkelijk afgeleid door uitwendige prikkels
9. is vaak vergeetachtig bij dagelijkse bezigheden

B) Hyperactiviteit

1. beweegt vaak onrustig met handen of voeten, of draait in zijn/haar stoel
2. staat vaak op in de klas of in andere situaties waar verwacht wordt dat men op zijn plaats blijft zitten
3. rent vaak rond of klimt overal op in situaties waarin dit ongepast is (bij adolescenten of volwassenen kan dit beperkt blijven tot subjectieve gevoelens van rusteloosheid)
4. kan moeilijk rustig spelen of zich bezighouden met ontspannende activiteiten
5. is vaak “in de weer” of “draaft maar door”
6. praat vaak aan een stuk door

Impulsiviteit

1. gooit het antwoord er vaak al uit voordat de vragen afgemaakt zijn
 2. heeft vaak moeite op zijn/haar beurt te wachten
 3. verstoort vaak bezigheden van anderen of dringt zich op (bijvoorbeeld mengt zich zomaar in gesprekken of spelletjes)
2. Enkele symptomen van hyperactiviteit-impulsiviteit of onoplettendheid die beperkingen veroorzaken waren voor het zevende jaar aanwezig.
 3. Enkele beperkingen uit de groep symptomen zijn aanwezig op twee of meer terreinen (bijvoorbeeld op school {of werk} en thuis).
 4. Er moeten duidelijke aanwijzingen van significante beperkingen zijn in het sociale, school- of beroepsmatig functioneren.
 5. De symptomen komen niet uitsluitend voor in het beloop van een pervasieve ontwikkelingsstoornis, schizofrenie of een andere psychotische stoornis en zijn niet eerder toe te schrijven aan een andere psychische stoornis (bijvoorbeeld stemmingsstoornis, angststoornis, dissociatieve stoornis of een persoonlijkheidsstoornis).

- Wat zijn de **voordelen** van een diagnosestelling op basis van deze criteria?
Wat zijn de **nadelen**?

‘Dat is in procenten.
Mijn vriend heeft **15 procent** ADHD.
Dat is niet zoveel maar dat is toch ADHD.
Ik heb ook ADHD. **Eén procent.**

**Er zijn hier kinderen die
honderd procent niets hebben.’**

- Tel je als je mensen ontmoet?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Welke gebeurtenissen of mensen zijn in je leven beslissend geweest?

- Maak je eigen collage van die gebeurtenissen of mensen.

Gaf een kind ooit aan dat jij voor hem of haar een **positief verschil** maakte?

- Maak een opname van je antwoord en presenteer die aan de groep.

Ga terug naar p. 19

Beschrijf hetzelfde kind maar nu zonder de woorden:

diagnose, medicatie, therapie, problemen, moeilijkheden, lastig, stoornis, druk, opvoeding, ... te gebruiken.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wanneer is jouw liefde voor kinderen het grootst?

• Teken • schrijf • kleef ...

• Ben je dan ontroerd?

.....
.....
.....

Zijn woorden dan belangrijk?

.....
.....
.....

• Is kennis en expertise dan noodzakelijk?

.....
.....
.....

Vertel waarom je leerkracht, sociaal werker, verpleegster, (ortho)pedagoog, psycholoog, sociaal agoog, arts of ... wil worden.

- Zou je over 10 jaar nog het zelfde zeggen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Colofon

Kinderrechtencommissariaat
(proef)druk
oktober 2012

Redactie

Leen Ackaert
Liesbeth Kennes
Naomi Maene
Karlijn Ongena
Wendy Van Humbeek

Eindredactie

Leen Ackaert

Met dank aan

Dr. Pieter Verstraete en
Prof. Dr. Lucia De Haene,
laboratorium Educatie,
Samenleving en Cultuur van de
Katholieke Universiteit Leuven
Dirk Terryn, CANON Cultuurcel
An Yskout, Centrum Informatieve
Spelen

Ook dank aan alle kinderen en
jongeren, ouders, leerkrachten en
begeleiders die meewerkten aan
dit project.

Vormgeving en cover

www.cibecomunicatie.be

Verantwoordelijke uitgever

Bruno Vanobbergen
Kinderrechtencommissaris
Leuvenseweg 86
1000 Brussel

Beeldmateriaal

Ivan Boeckmans
en Nancy Vansielegem

Druk

Drukkerij Artoos

ISBN: 9789077021248
Wettelijk Depotnummer:
D/2012/9680/1

(proef)druk is online beschikbaar
en te bestellen via
www.kinderrechtencommissariaat.be
(proef)druk staat ook op de DVD
van Druk en Herdruk

Wie is het kind achter het kind met een 'gedragsstoornis'? Laten we het kind zelf genoeg aan het woord? Of praten we liever over het 'gelabelde' kind in plaats van met het kind achter het 'gelabelde' kind?

Voor je ligt (proef)druk dat deel uitmaakt van een educatief pakket. Het Kinderrechtencommissariaat wil hiermee het gesprek tussen docenten en studenten over 'stoornissen' bij kinderen en jongeren stimuleren.

Het pakket bestaat uit '(in)druk', de DVD met de documentaires 'Druk' en 'Herdruk', en '(proef)druk'. Het richt zicht tot docenten en studenten in de opleiding tot leerkracht, sociaal werker, (ortho)pedagoog, sociaal agoog, psycholoog, arts, ...

(proef)druk is het bijhorende doeboekje voor studenten. Eén voor elke student.

Voor (proef)druk vond het Kinderrechtencommissariaat partners in Liesbeth Kennes, Naomi Maene, Karlijn Ongena en Wendy Van Humbeek, studenten Sociale & Culturele Pedagogiek van de Katholieke Universiteit Leuven. Zij gaven (proef)druk op zeer enthousiaste wijze vorm.

Laat je door (proef)druk inspireren. We hopen dat het je aanzet om kinderen tot hun recht te laten komen. Dat het je aanmoedigt om naar hen te luisteren of ze kansen op stilte en ruimte tot spreken te geven.

Kinderrechtencommissariaat

Leuvenseweg 86
1000 Brussel

tel.: 02-552 98 00
fax: 02-552 98 01

kinderrechten@vlaamsparlement.be
www.kinderrechtencommissariaat.be

